

Галина Авдєєва

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНЕ СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Проблема протидії корупції є надзвичайно актуальною в Україні. За різного роду дослідженнями корупція є найбільшою перепорою для розвитку економіки країни та ставить під загрозу будь-які реформи. Результати соціологічних опитувань свідчать про низький рівень довіри населення до судів і прокуратури а також про те, що майже половина українських компаній потерпає від корупції.¹

В законі України «Про боротьбу з корупцією» наведено визначення корупції як діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Дискреційні владні повноваження з розподілу будь-яких ресурсів або прийняття управлінських чи процесуальних рішень на свій розсуд мають чиновники, депутати, судді, співробітники правоохоронних органів, судові експерти та ін.

У звіті Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) зазначено, що за перше півріччя 2018 року економічний ефект від його роботи перевищує 3 млрд грн. Із цієї суми за час роботи НАБУ за рішенням суду відшкодовано 75,4 млн грн, добровільно відшкодовано особами, викритими на корупції, 264,6 млн грн, у процесі стягнення перебувають 807 млн грн.² Однак, за найбільш резонансними корупційними справами ні вироків,

¹ Рейтинг ТІ: Україна – найкорумпованіша країна в Європі після Росії [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/рейтинг-ті-україна-найкорумпованіша-країна-в-європі-після-росії/a-42683410>; Майже половина українських компаній страждає від корупції, – опитування [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.depo.ua/ukr/politics/mayzhe-polovina-ukrayinskih-kompaniy-strazhdaye-vid-korupciyi-opituvannya-20180620793801>

² Звіт НАБ України: перше півріччя 2018 року [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-pershe-pivrichchya-2018-roku>

ні відшкодувань збитків не спостерігається.¹ Через те, що найчастіше у корупції звинувачують суддів², у гальмуванні корупційних справ в Україні звинувачують суди та сподіваються на те, що з початком роботи Вищого антикорупційного суду України ситуація у боротьбі з корупцією в Україні кардинально поліпшиться. На жаль, ці сподівання повною мірою можуть не виправдатися тому, що поза увагою залишається те, що основою доказування по справі слугують докази, одним з основних джерел яких є висновки експертів. Через те, що на основі результатів експертних висновків формулюють обвинувальні висновки та вироки суду, якість та об'єктивність експертних висновків є одним із факторів справедливого правосуддя.

Наприкінці 2017 р. в Україні в межах судової реформи набув чинності закон №2147-198, в якому містяться низка змін до Кримінального процесуального кодексу України та закону України «Про судову експертизу» щодо регулювання судово-експертної діяльності.³ Законодавець у першому варіанті тексту законопроекту намагався запровадити низку змін, спрямованих на забезпечення змагальності сторін у кримінальному провадженні та надання права приватним експертам проводити судові експертизи. Однак, на жаль, після другого читання проекту закону в його тексті з'явилися норми, запропоновані депутатом А. С. Лозовим, які, в т. ч. закріпили монополію державних спеціалізованих експертних установ на проведення більшості судових експертиз та позбавили можливості самостійного залучення експерта не лише адвокатів, а й слідчих і прокурорів. Виключне дискреційне право на залучення експерта за клопотанням сторін, визначення наявності підстав для проведення експертизи та кола експертних питань, обрання експерта на сьогодні має лише суд та слідчий суддя.⁴ Це викликало негативну реак-

¹ Топ корупційних справ України, які не дійшли до вироку [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/top_koruptsiynih_sprav_ukrayini_yaki_ne_diyshli_do_viroku_n1016125

² Більшість із викритих на корупції у серпні – судді. Підсумки роботи НАБУ і САП [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/novyny/bilshist-iz-vykrutyh-na-korupciyi-u-serpni-suddi-pidsumky-roboty-nabu-i-sap>

³ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, №48, ст. 436.

⁴ Див.: ст.ст. 242, 243, 244, 332, 509 КПК України [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

цію не лише вчених-криміналістів¹, а й практичних працівників, які справедливо наголошують на тому, що ці норми «паралізують» роботу правоохоронних органів.²

Депутати Верховної Ради (ВР) України неодноразово намагалися припинити дію так званих «поправок Лозового». До ВР України було подано такі законопроекти: № 7547 від 05.02.201814, який не було прийнято за результатом голосування 15.03.2018; № 8151 від 16.03.201815, який було прийнято за результатом голосування 22.03.2018 та № 8249 від 06.04.201816, який станом на 1 травня 2018 року в сесійній залі ВР України ще не розглядався. Загалом на сьогодні депутатам вдалося лише частково припинити дію «поправок Лозового» до статей 132 (Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження), 184 (Клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжних заходів) та 234 (Обшук) КПК України, які незначно полегшили процес отримання дозволів на проведення процесуальних дій, дозволивши подавати Ухвали слідчого судді і клопотання слідчих та прокурорів до місцевих загальних судів. Монопольне право на обрання експертної установи та залучення експерта залишилось у слідчого судді і суду.³ Тим більше, на практиці зазвичай слідчий суддя або суд подають доручення на залучення експерта не конкретному експерту, а в спеціалізовану експертну установу. Керівник даної установи та/або керівник її структурного підрозділу, використовуючи свої дискреційні повноваження, особисто на свій розсуд призначає судового експерта. Через те, що в ЗМІ неодноразово з'являлася інформація про тиск на експертів з боку керівництва експертної установи та посадових

¹ Див., наприклад: Журавель В. А., Авдеева Г. К. Судова експертиза у світлі судової реформи в Україні // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 412-414; Шепітько В. Ю. Використання спеціальних знань в умовах сучасного кримінального судочинства в Україні // Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдеева та ін. ; за заг. ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2017. – С. 121 та ін.

² Див., наприклад: Поправки до КПК паралізували правоохоронну систему [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/03/29/porpravku_do_kpk_paralizuvaly_pравоохоронnu_systemu_lutsenko_1295497.

³ Згідно зі ст 243 КПК України «Експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження».

осіб Міністерства юстиції України¹, не повною мірою можна розраховувати на об'єктивність висновків державних судових експертів.

В Постанові пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ² зазначено, що фактично керівник експертної установи перевищує свої повноваження під час обрання експерта і виконує функції суду з призначення експерта у справі та позбавляє можливості суд встановити факти, які свідчать про відсутність залежності експерта від обвинуваченого, потерпілого та про відсутність підстав для його відводу відповідно до КПК України та ст. 11 Закону України «Про судову експертизу». Як неприпустимий у Постанові зазначений і той факт, що відомості про судового експерта доводяться до відома учасників судочинства при ознайомленні з Висновком експерта після закінчення експертного дослідження, а не до його початку.

Згідно зі ст. 7 закону України «Про судову експертизу» «Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз», хоча в деяких державних установах взагалі не проводяться окремі види криміналістичних експертиз, а всі Бюро судово-медичних експертиз в Україні є об'єктами комунальної, а не державної власності. Завдяки цьому в судовій практиці спостерігаються випадки, коли у слідчого взагалі немає можливості використати спеціальні знання, а суди не визнають висновки судово-медичної експертизи як доказ у кримінальних справах, посилаючись на те, що експертні дослідження всупереч ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» були проведені не в державних експертних установах, а в установах, які є об'єктами комунальної власності.

Законом №2147-1925 також запроваджено зміни до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», відповідно до яких «судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи». Це призвело до безпідставного обмеження прав сторін на вільний вибір найбільш кваліфікованого судового експерта (в т. ч. –

¹ Див., наприклад: НАБУ заявило про тиск поліції на експерта, що перевіряла «рюкзаки Авакова» [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zaxid.net/news/>

² Див.: Узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві : Постанова пленуму ВССУ [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.osmark.com.ua/yuzagallyennya-vssu-sudoviekspertizi/>.

приватного) та збільшення і без того тривалих термінів (до 1 року і більше) проведення окремих видів судових експертиз. З урахуванням змін до ст. 219 КПК України, якими початок строку досудового розслідування обчислюється з дня внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань, такі зміни до ч. 1 ст. 7 Закону можуть призвести до прийняття невиправданих рішень про закриття кримінальних проваджень через неможливість у визначені законом терміни отримати висновки експерта.

Вирішення частини зазначених проблем регулювання судово-експертної діяльності в Україні, які не відповідають змагальним засадам судочинства, є можливим у разі ухвалення ВР України проекту закону № 8249 від 06.04.201826, яким пропонується припинити дію «поправок Лозового» та повернути право сторонам по справі самостійно залучати обраного ними найбільш кваліфікованого експерта (в т. ч. приватного). Це дозволить підвищити ефективність судово-експертного забезпечення правосуддя та, як наслідок, зашкодить корупціонерам уникнути покарання.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

*Матеріали III панельної дискусії
Другого Харківського міжнародного юридичного форуму*

м. Харків, 27 вересня 2018 р.

Харків
«Право»
2018

УДК 343.9:330.34

E90

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій, академік НАН України і НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор;

Ю. Г. Барабаш, член-кореспондент НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор;

Б. М. Головкін, доктор юридичних наук, професор;

І. А. Шуміло, кандидат юридичних наук, доцент;

К. Д. Кулик, кандидат юридичних наук

Основні напрями роботи панельної дискусії:

- роль органів кримінальної юстиції у здійсненні антикорупційної реформи та забезпеченні сталого розвитку економіки;
- антикорупційний компласнс: можливості та перспективи;
- злочинність у сфері економіки: сучасні тенденції та інноваційні методи протидії

Ефективна система кримінальної юстиції як фактор сталого розвитку економіки : матеріали III панельної дискусії Другого Харків. між-нар. юрид. форуму, м. Харків, 27 верес. 2018 р. / [редкол.: В. Я. Тацій, Ю. Г. Барабаш, Б. М. Головкін та ін.] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2018. – 160 с.

ISBN 978-966-937-495-0

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2018

© Оформлення. Видавництво «Право»,
2018

ISBN 978-966-937-495-0

Зміст

<i>Kühne Hans Heiner</i>	ECONOMIC AND INSTITUTIONAL JUSTICE AS PREREQUISITES FOR SUCCESSFUL ANTI-CORRUPTION STRATEGIES.....	3
<i>Giang Ly Isenring</i>	INVESTIGATING CORRUPTION IN THE SWISS BUSINESS COMMUNITY	7
<i>Teichmann Fabian</i>	MONEY LAUNDERING AND TERRORISM FINANCING METHODS.....	7
<i>Tumietto Daniele</i>	HOW TRANSNATIONAL TAX COMPLIANCE CAN BE A FACTOR IN THE LEGALITY WITHIN THE COUNTRY	8
<i>Michał Jabłoński</i>	STATE'S LIABILITY IN DAMAGES AS A KEY CONDITION FOR BUILDING MUTUAL TRUST BETWEEN STATE AND BUSINESS IN VIEW OF A JUDICIAL PRACTICE	11
<i>Авдєєва Галина</i>	ЕФЕКТИВНЕ СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ	14
<i>Бойко Андрій</i>	ВЗАЄМОДЕТЕРМІНУЮЧИЙ ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	18
<i>Бриль Костянтин</i>	ДОСВІД ПОЗИТИВНОЇ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)	22
<i>Валуйська Марина</i>	ВИВЧЕННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ – ШЛЯХ УСПІШНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ	30
<i>Васильцов Сергій</i>	ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ	34
<i>Воронов Ігор</i>	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	39
<i>Гришин Ярослав</i>	ДОСВІД ПОЗИТИВНОЇ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ)	44
<i>Гуторова Наталія</i>	ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ	47

<i>Дзюба Анастасія</i>	ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ВТІЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРОГРАМ У АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИКАХ США ТА УКРАЇНИ... 51
<i>Дзидихайло Дмитро</i>	ВІДНОСИНИ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ В ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ..... 55
<i>Зайцев Олексій, Вишневська Інна</i>	КУПІВЛЯ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ТЕНДЕРНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ КОРУПЦІЇ У ПРИВАТНІЙ СФЕРІ 59
<i>Іжевський Ростислав</i>	ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ВИКОРИСТАННЮ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА: ДОСВІД США ТА КАНАДИ 64
<i>Коваленко Наталія, Настюк Василь</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВЕДЕННЯ ТОРГІВЛІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ 69
<i>Кравченко Юрій</i>	БОРТЬОБА З ТОП-КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ: ЧОМУ КОМПРОМІСИ НЕМОЖЛИВІ 75
<i>Крижанівська Оксана</i>	ЗАХИСТ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ВІД КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ..... 78
<i>Новіков Олег</i>	ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХОДИ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ КОШТІВ ТА ІНШОГО МАЙНА, ОДЕРЖАНИХ ВНАСЛІДОК КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ НИМИ ... 86
<i>Носкевич Іван</i>	РОЛЬ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ СЛЕДСТВЕННОГО КОМИТЕТА РЕСПУБЛІКИ БЕЛАРУСЬ В БОРЬБЕ С КОРРУПЦІЄЙ 89
<i>Оболенцев Валерій</i>	ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВИ УКРАЇНИ..... 92
<i>Околит Олександр</i>	РЕАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ НА ВІРТУАЛЬНОМУ ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ 94
<i>Панов Микола, Анісімов Герман</i>	ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ (СТ. 368-2 КК УКРАЇНИ)..... 98
<i>Радутний Олександр</i>	ГЛОБАЛІЗОВАНІ ВИКЛИКИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО РОЗВИТКУ (ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ЦИФРОВА ЛЮДИНА) У ПЛОЩИНІ ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА 102

<i>Сметаніна Наталія</i>	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО КОМПЛАЄНСУ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ПРИВАТНІЙ СФЕРІ.....	108
<i>Стрельцов Євген</i>	
ЕКОНОМІЧНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО: ЗМІСТОВНІ ВИМОГИ.....	113
<i>Туляков Вячеслав</i>	
ЛЕГІТИМАЦІЯ ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	118
<i>Узлов Дмитрий, Струков Владимир, Власов Алексей</i>	
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ДАННЫХ НА ПРИМЕРЕ СИСТЕМЫ RICAS КАК МЕТОДОЛОГИЯ КРИМИНАЛЬНОГО АНАЛИЗА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ.....	123
<i>Хавронюк Микола</i>	
«ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»: ЧИ ПОТРИБЕН ЦЕЙ РОЗДІЛ У КК УКРАЇНИ?.....	125
<i>Христич Інна</i>	
ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ У ПРИВАТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	133
<i>Шакун Василь</i>	
РЕФОРМА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ У КРИМІНОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ.....	138
<i>Шевчук Віктор</i>	
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗБАГАЧЕННЮ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ.....	146
<i>Шепітько Валерій</i>	
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАТЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ.....	151

Наукове видання

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

*Матеріали III панельної дискусії
Другого Харківського міжнародного юридичного форуму*

м. Харків, 27 вересня 2018 р.

*Матеріали друкуються
в авторській науковій та літературній редакції*

Відповідальний за випуск *Б. М. Головкін*

Комп'ютерна верстка *О. І. Сенько*

Підписано до друку з оригінал-макета 25.09.2018.
Формат 60×84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 8,9. Ум. друк. арк. 9,3. Вид. № 1984.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а

Тел./факс (057) 716-45-53

Сайт: www.pravo-izdat.com.ua

E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»

Тел. (057) 717-25-44